

Gailestingumo metai Lietuvoje

Gailestingumas – aukso trupiniai, Aukščiausiojo išbarstyti mūsų gyvenimų suneštoje rūdoje. Norint juos išsijoti iš tos inertiškos rūdos, reikia kruopštumo, tikint savo sėkme ir siekiamu rezultatu. O tai reiškia, kad viršų turi imti noras lengvinti žmogaus, nepaisant ar jis vargšas, ar turtingas, gyvenimą. Gailestingumo slapčia trokšta net šiurkštūs budeliai, kurių sąžinę slepia žmonių kankinimai ir mirtys.

Šiuos, dabar jau besibaigiančius metus Lietuvos Katalikų bažnyčios vyskupai paskelbė Dievo gailestingumo metais. (Apie žmogišką gailestingumą pakalbėsime vėliau.) Lietuva turi ypatingą Dievo gailestingumo atminties ženklą. Faustina Kowalską, lenkaitę vienuolę, nuo 1931 iki 1936 m. gyvenusią Vilniuje, ištiko ypatingas regėjimas – jai apsireiškęs Jėzus liepė nutapyti jo atvaizdą, nusakydamas, kaip tas paveikslas turėtų atrodyti. Pagal Faustinos nurodymus Gailestingojo Jėzaus paveikslą vilnietis dailininkas Eugenijus Kazimirowskis nutapė 1934 metais, o 1936 m. sesuo Faustina išvyko į Dievo Motinos gailestingumo seserų vienuolyną Plocke, kur ir mirė patyrusi dar daug regėjimų, savotiškų pasikalbėjimų su Jėzumi apie Dievo gailestingumą. Jį papildė Dievo šventųjų plejadą, palikdama ryškų pėdsaką mūsų sielų gyvenime. Tų Jėzaus pamokymų turinys galėtų būti nusakytas esmine fraze: be veiklios artimo meilės žmogui nepadės ir stipriausias tikėjimas.

Gailestingojo Jėzaus paveikslas ilgas, Lietuvai ir Vilniui dramatiškus dešimtmečius klajojo po Vilniaus ir net Gudijos vienuolynus ir bažnyčias, kol laisva tapusioje Lietuvoje buvo iškilmingai perneštas į mažą, tylios dieviškos auros pripildytą Dievo Gailestingumo šventovę Vilniaus Dominikonų gatvėje. Paveikslas, apgaubtas rožiniais ir švelniai auksiniais perregimais spinduliais, trykštančiais iš Jėzaus širdies, švyti už kuklaus, asketiško altoriaus, o abipus jo, bažnyčios sienose, dailininkė N. Vilutytė grafitu ištapė Gailestingąją Dievo Motiną ir vienuolika kalbų pakartotą frazę – *Jėzau pasitikiu tavimi*. Ta frazė-malda, sesers Faustinos išgirsta iš Jėzaus per vieną iš savo regėjimų, yra lyg raktas į Dievo gailestingumą, kuris pažadina ir žmogaus gailestingumą... Mažajoje Dievo Gailestingumo šventovėje, kada į ją beužeisi, nuolat rasi žmonių, besimeldžiančių tyloje, kuri net spengia, bet yra palaiminga... O Gailestingojo Jėzaus paveikslo kopija šiomet pasklido ne tik po Lietuvos bažnyčias, bet ir pasaulyje, kur tik yra lietuvių bendruomenės.

Antrąją rugsėjo savaitę prasidėjusieji Šilinės (Švč. Mergelės Marijos gimimo) atlaidai ir stebuklingojo paveikslo kopijos, keliaujančios per Lietuvą ir pasaulį, verčia pamąstyti ne tik apie Dievo gailestingumą mums, mirtingiesiems, bet ir apie žmogiškąjį gailestingumą, jo apraiškas visuomenėje. Ar iš tiesų ieškome tų aukso trupių mūsų gyvenimo rūdoje, o suradę – ar tinkamai jais naudojames? XX amžius laikomas humanizmo amžiumi,

Dievo Gailestingumo šventovė Vilniuje

GERUMAS

Gerumas gerumas gerumas – pirmapradis nebūtas ir užmirštas neįtikėtinas kaip mėlyna gulbė įtartinas kaip vidudienio varpas paslaptingas kaip eglių vakaras

Šiltais aukso atspindžiais skausmą lytėdamas nušviesdamas mūsų likimą kur esi kur esi

Tau maža vietos mūsų narveliuose trūksta oro mūsų dūmuose kas naktį spindinti pasauliui žvaigždė – tavo sesuo aukštas virpantis medis tavo šešėlis

Janina Degutytė

nors per jį prasiautė du pasauliniai karai, nusinešę milijonus žmonių gyvybių ir įtvirtinę naujos formos žmonių vergovę didelėje Eurazijos teritorijoje. XXI a. pradžia irgi nieko gero nežada, užkūrusi karo gaisrą Afrikos žemyne ir sukėlusį pasaulinę ekonominę krizę. Manau, kad vis dėlto šiame amžiuje daugėja gailestingų širdžių ir pavienių humaniškumo apraiškų. Šalia, matyt, įgimtos agresijos, kurią dengia civilizacijos luobas, žmonėse prasiveržia gailestingumo šaltiniai. Visame pasaulyje ir Lietuvoje populiariėja „Maisto banko“ akcijos, kai superparduotuvėse pastatomos didelės talpos dėžės, į kurias kraunami gailestingų žmonių nupirkti vargšams būtiniausi maisto produktai. Tokie talpintuvai kai kur jau pastatyti ir benamiams gyvūnams, anot šv. Pranciškaus, mažiesiems mūsų broliams. Rūpinamasi benamiais valkatomis, gydomi narkomanai, savo iškreiptų potraukių vergai, užuojautos reikalingi nelaimingi Dievo kūriniai.

Žmonės tampa bendruomeniškesni, ir tai yra atsvara smurto protrūkiams, kuriuos kažkodėl mielai viešina Lietuvos žiniasklaida, kai kada skirdama jiems net pirmuosius laikraščių puslapius. (O kriminalinės TV laidos ir filmai tampa metodinėmis pamokomis paaugliams, kaip reikia žudyti, plėšti, vogti...). Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad pozityvūs gailestingumo ženklai kol kas vis dar tebėra lyg liauni gėrio daigeliai, vos atsilaukiantys prieš atvirai rodomą žiaurumą. Tačiau bendruomenių stiprėjimas kalba ką kita...

O kaip atrodo mūsų valstybės valdžia šiais Dievo gailestingumo metais? Koks yra valdininkų gailestingumo laipsnis, žvelgiant pro storų piniginių akinius į vienišus pensininkus, šiaip taip išgyvenančius su valdžios sumažintomis pensijomis, į smulkiuosius verslininkus, apraizgytus biurokratinės valdininkijos sukurtais ir įteisintais mokesčiais, draudimais, potvarkiais ir t. t.? Kaip jaučiasi mūsų politikai Seime ir savivaldybėse, tuščiomis kalbomis ir veiklumo imitacija apdumiantys savo patiklių rinkėjų ausis ir akis? Jie turbūt mažiausiai galvoja apie Gailestingumą ir jo skatinimui paskirtus 2011 metus. Dažnas gal net nesigilina, ką reiškia šis žodis arba veiksmas, kai padarai ką nors gera kitam. Nesuvokia, kad gero darymas kitam yra dovana pačiam sau...

Ar gailestingumo galima išmokyti mokyklose? Ar jis įgimtas? O gal įauga į kraują su tėvų pavyzdžiu? Tai tik klaustukai, o atsakymus pateikia pats gyvenimas. Vis dėlto, nepaisant pasaulyje ir Lietuvoje nuolat prasiveržiančio smurto ir žiaurumo, religinių ir tautinių konfliktų, gobšuolių išprovokuotų ekonominių krizių, auksiniai gailestingumo trupinėliai šviečia pro storus ir nejautrius gyvenimo rūdos kodus. Tik reikia labai tikėti jų skleidžiamą šviesą.

Aldona Žemaitytė

Kitame numeryje:

- Leveno universiteto lietuvių draugijos
- Nauja L. Peleckio-Kaktavičiaus knyga
- Juliaus Kelero kūryba

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Aldona Žemaitytė. Gailestingumo metai Lietuvoje
- 2-as psl. Algis Vaškevičius. M. K. Čiurlionio metų renginiai
- 3-as psl. A. Butkuvienė. „Aš lieku amžinu skolininku“
- 4-as psl. Aldona Ruseckaitė. Šešėlis JMM
- 5-as psl. Violeta Aleknienė. „Dieve, užverčiau ir pamaniau...“
- 6-as psl. Alfonsas Motuzas. Šiluva: muzika ir istorija
- 7-as psl. In memoriam. Silvija Marija Vėlavičienė

M. K. Čiurlionio renginiai apėmė visą Lietuvą

ALGIS VAŠKEVIČIUS

Visai nedaug laiko lieka iki rugsėjo 22-osios, kai bus minimas kompozitoriaus ir dailininko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio (1875–1911) gimtadienis. Visi šie metai, kai minimas jo mirties šimtmetis, UNESCO yra paskelbti M. K. Čiurlionio minėjimo metais.

Paminklas M. K. Čiurlioniui Druskininkuose

Šalia kasmečių renginių Druskininkuose šiemet surengta daug įvairių parodų, koncertų, susitikimų ir festivalių įvairiose Lietuvos vietose, išleistos naujos knygos, nauji muzikiniai leidiniai apie genialųjį kūrėją. Jo provaikaitis Rokas Zubovas, apie kurio išleistus visus prosenelio fortepijoninius kūrinius neseniai buvo rašyta „Drauge“, kartu su savo žmona muzike Sonata Zuboviene surengė nemažai koncertų, kurių metu pristatė M. K. Čiurlionio kūrybą.

Pavasariį R. Zubovas koncertavo ir Lenkijoje, netoli tos vietos, kur paskutinius savo gyvenimo mėnesius nedidelėje sanatorijoje Varšuvos priemiestyje Pustelninke praleido kūrėjas. Šis pastatas yra išlikęs, dabar jame veikia „Caritas“ globos įstaiga. Apie paskutiniuosius jo gyvenimo mėnesius vaizdingai savo 1984 metais Čikagoje išleistoje knygoje „M. K. Čiurlionis. Kūrėjas ir žmogus“ rašė kunigas Stasys Yla, pats knygos neišvydęs ir miręs 1983 metais. 470 puslapių knygoje – nemaža įdomių detalių iš menininko gyvenimo, cituojama daug įvairių šaltinių, artimųjų prisiminimų.

Namas Druskininkuose, kuriame gyveno M. K. Čiurlionis.

Rokas ir Sonata Zubovai parengė išpūdingą muzikinę-educacinę programą „M. K. Čiurlionio pasaulis“, kurios metu skamba jo kūriniai fortepijonui, o ekrane rodomų garsiausių paveikslų reprodukcijas iliustruoja S. Zubovienės skaitomi kūrėjo tekstai. Ši programa buvo parodyta ir „Paežerių festivalio“ metu Marijampolėje, ją matė daugelio Lietuvos miestų žiūrovai. Tradicinis „Paežerių festivalis“ šiemet daugiau dėmesio skyrė M. K. Čiurlioniui – duetas „Duo Strimaitis“ kartu su aktorium Petru Venslovu atliko muzikinę-literatūrinę programą „Eskizai Čiurlioniui“, taip pat buvo parengta Alytaus styginių kvarteto programa „Nuo J. S. Bacho iki M. K. Čiurlionio“.

Pagrindiniai renginiai vyko ir tebevyksta Druskininkuose – mieste, kur 1963 metais buvo įkurtas dailininko ir kompozitoriaus M. K. Čiurlionio memorialinis muziejus jo tėvų namuose, kur jis gyveno 1890–1911 metais, parvykęs atostogų. Dabar dviejuose Čiurlionių šeimos nameliuose yra atkurta gyvenamoji aplinka, kuri artima autentiškai, dar kituose dviejuose pastatuose įrengtos jo kūrybos, biografijos ir šeimos istorijos ekspozicijos.

Kol kas dar neaišku, ar iki kūrėjo gimtadienio bus suspėtas baigti šio muziejaus remontas. Kultūros ministerija tam skyrė 300 tūkstančių litų (apie 125 tūkstančius dolerių), už kuriuos numatyta pakeisti administracinio pastato medinių lentelių stogą, sutvarkyti muziejaus pastatų išorę, nudažyti istorinius namelius, kurie yra pripažinti kultūros paveldo objektais.

Šiemet prie muziejaus atsirado lentelė, kurioje parašyta, kad šių pastatų šeimininkė – ne Druskininkų savivaldybė, o Kultūros ministerija ir jai pavaldus Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus Kaune. Vėluojančiais pastatų remonto darbais piktinasi kultūros ministras Arūnas Gelūnas, nors Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus vadovas Osvaldas Daugelis aiškina, kad užtruko pinigų skyrimas, vyko darbų konkursas, bet tikimasi, kad darbai bus atlikti laiku.

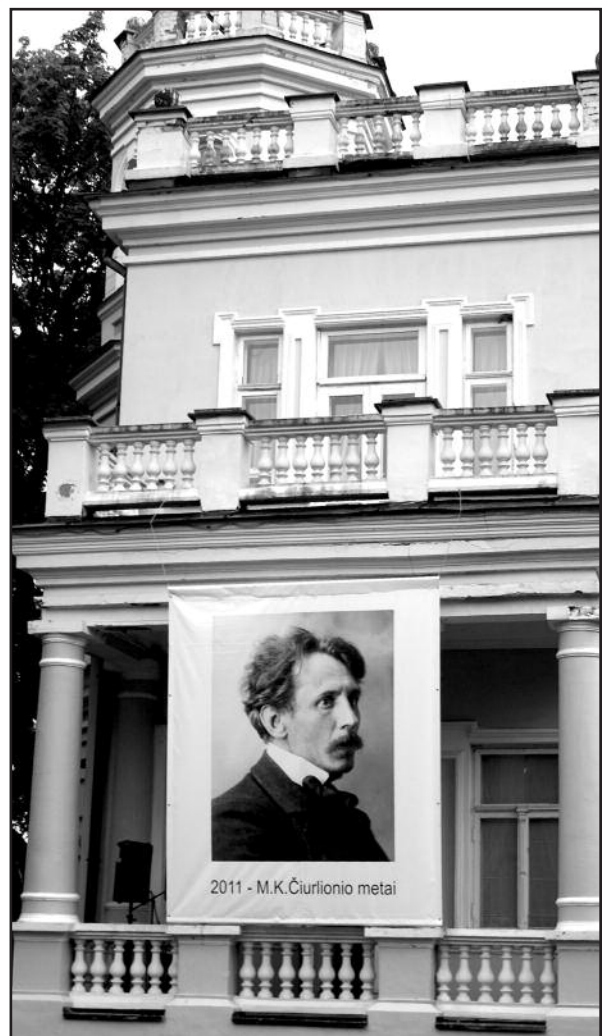
Šiemet gegužės 27-ąją prasidėjo ir iki pat rugsėjo 22-osios tęsis IX tarptautinis menų festivalis „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu“, kurį kartu su Druskininkų savivaldybe rengia Lietuvos muzikų rėmimo fondas. Jis prasidėjo R. Zubovo naujo leidinio „M. K. Čiurlionis. Kūriniai fortepijonui“ pristatymu, kai kūrėjo provaikaitis atliko būtent Druskininkuose sukurtus M. K. Čiurlionio muzikinius kūrinius. Festivalio renginių metu šiemet paminėtos ir 100-osios poeto, Nobelio premijos laureato Czesława Miloszo metinės, taip pat druskininkiečio skulptoriaus Jaques'o Lipchitzo 120-osios gimimo metinės.

Per tris mėnesius Druskininkų muziejų, sanatorijų salėje, estradose, kurorto ir greta esančių miestelių bažnyčiose iš viso bus surengta apie 50 renginių, juose dalyvaus apie 200 atlikėjų iš Lietuvos ir užsienio: simfoniniai ir pučiamųjų orkestrai, chorai, styginių kvartetai, solistai, aktoriai.

Liepos ir rugpjūčio sekmadienių vakarais Druskininkų bažnyčioje skambėjo M. K. Čiurlionio ir jo amžininkų muzika, buvo surengtas susitikimų ciklas „Čiurlioniškąją stygą palietus“, vargonavo Lietuvos vargonininkai, taip pat atlikėjai iš Danijos,

Rokas ir Sonata Zubovai pristatė koncertų ciklą kūrėjo atminimui

Druskininkų miesto muziejų puošia M. K. Čiurlionio portretas

Ispanijos, Didžiosios Britanijos. M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje vyko fortepijoninės muzikos koncertai, čia bus surengta ir jo gimtadienio šventė.

Didelio susidomėjimo sulaukė rugpjūtį Druskininkuose surengta M. K. Čiurlionio studijų savaitė ir tarptautinė konferencija „M. K. Čiurlionis ir pasaulis“. Į M. K. Čiurlionio studijų savaitės programą tradiciškai įsiliejo smuiko muzikos šventė ir jau šešioliktoji smuikininkų meistriško mokykla. Studijų savaitės metu sulaukta svečių iš Japonijos, Ispanijos, Danijos, Prancūzijos, Jungtinių Amerikos Valstijų. Meksikiečių kilmės muzikologas iš JAV Alejandro L. Madridas išvelgė M. K. Čiurlionio ir meksikiečio Juliano Carillo muzikos sąsajas. Pasirodo, lietuvių klasikas žavėjosi šio savo bendramokslio iš Leipcigo laikų kūriniiais.

Kartu pristatytos naujausios M. K. Čiurlionio studijos – Vytauto Landsbergio, Rimanto Janeliausko, japonų mokslininkės Yumiko Nunokawa knygos apie menininką ir jo kūrybą. R. Janeliauskas teigė, kad tik dabar, praėjus šimtmečiui po M. K. Čiurlionio mirties, atsiveria jo muzika. Profesorius muzikologas R. Janeliauskas atvėrė naują M. K. Čiurlionio tyrimų erdvę – jo muzikos etniškumą, kuris dar laukia išsamesnio mokslininkų tyrinėjimo. □

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

„Aš lieku amžinu skolininku”

ANELĖ BUTKUVIENĖ

Dalia Grinkevičiūtė, jau atkentėjusi žiauriąją tremtį amžinojo išalo žemėje prie Laptevų jūros, stalininį politkalinių lagerį Gorkio srityje, 1955 m. savo dienoraštyje įrašė: „Pradedu dienyą liūdesio valandoje. Mirė teta Bronė, mirė antroji Mamytė. Sutikčiau duoti ranką nukirsti, kad būtų galima ją grąžinti. Aš lieku amžinu skolininku. ‘Gyvenimas netekčių virtinė’. Dar vienas brangus žmogus paliko mane ir mus. Kaip daug šilumos ir paramos buvo mintyje, kad tolimoj tėvynėj, brangiam Kaune, yra asmuo, kuris mane myli, manimi rūpinasi, kuriam aš brangi. To nėra jau. Ir Kaunas tapo niūrus ir nebylus. Nėra jos, nėra...” (Grinkevičiūtė D. *Lietuviai prie Laptevų jūros*. – V.: Rašytojų sąjungos leidykla, 1997. – p. 259) Įrašas skirtas garsiai Kauno gydytojai, aukštų humanistinių idealų asmenybei Bronei Stacinskaitei-Simonanienei.

Gyvenimo kelias

Gimė Bronė Stacinskaitė 1900 m. balandžio mėn. Kisiniškių dvaro ūkvedžio Mykolo Stacinsko ir Marijos Magdalenos Paukštytės šeimoje. Bronėlė buvo mažiausia – dešimtas vaikas gausioje šeimoje. Užaugo sėptyniese – keturios seserys ir trys broliai. Kai tėvas tapo Vilkaviškio „Žagrės” žemės ūkio kooperatyvo vedėju, visa šeima persikėlė į apskrities miestą. Sūnų Kazimierą tėvai leido į mokslius, baigęs gimnaziją jis įstojo į Dorpatą (Tartu) universitetą studijuoti medicinos. Jis ir įkalbėjo tėvus, kad reikia leisti mažiausiąją dukrelę į mokslius, nes ji nuo mažumės to labai atkakliai siekė. Baigusi pradžios mokyklą mergaitė įstojo į Vilkaviškio gimnaziją. Kai 1914 m. birželį Stacinskaitė baigė keturias klases, rugpjūčio 1-ąją prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas.

Lietuvos šviesuomenė susirūpino galimomis karo pasekmėmis Lietuvos žmonėms. 1914 m. lapkričio 14 d. Petro Leono (1864–1938), Martyno Yčo (1885–1941), Antano Smetonos (1874–1944) ir kt. iniciatyva buvo įsteigta Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpiti (toliau – LDNKŠ), išrinktas jos Centrinis komitetas (toliau – CK). Parengtas ir išplatintas atsisaukimas į visuomenę, kuriame akcentuojamas švietimo klausimas „<...> Dėl karo sustoję Lietuvos pasienio švietimo įstaigos ir draugijos. Tūkstančiai jaunikaičių blaškosi <...> nerasdami laisvų vietų mokyklose. Gresia pavojus, kad ištisi metai <...> nueis veltui”. Draugijos tikslas – „padėti išsklaidyti Lietuvos moksleivių jaunuomenei.” (cituota pagal Pukienę V. Voronežas – lietuvių švietimo židinys Rusijoje pirmojo pasaulinio karo metais // Istorija. LXX/70, p. 21). Frontui artėjant prie Vilniaus, kaip rašė M. Yčas, tik po ilgų svarstymų LDNKŠ CK priėjo prie bendros nuomonės apie priverstinę mokyklų evakuaciją. Likęs jaunimas ir pedagogai vargu ar ką galėjo atlikti tautos labui, o mokslas būtų buvęs sutrikdytas. Komitetas suprato, kad po karo išsilavinę žmonės bus reikalingi „nuniokotai tėvynei atstatyti”.

M. Yčui pavyko gauti leidimą LDNKŠ veikti visoje Rusijos teritorijoje. Draugijos skyriai Rusijoje šelpė mokinius, išlaikė bendrabučius, gimnazijas Voroneže, Jaroslavyje, Tambove. Nuo 1915 m. vasaros daugiausia lietuvių jaunimo ir pedagogų susitelkė Voroneže. 1915 m. lapkričio mėn. pradėjo darbą M. Yčo mergaičių gimnazija, jos direktoriumi buvo paskirtas žinomas pedagogas P. Mašiotas (1863–1940). Abiejose gimnazijose dirbo puikūs pedagogai – Jonas Jablonskis (1860–1930), Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė (1886–1958), Zigmas Žemaitis (1884–1969), Marcelinas Šikšnys (1874–1970) ir kt. Mokytojai ne tik perteikdavo dalykines žinias, bet ir ugdė patriotinius jausmus, formavo platų kultūrinį akiratį. Veikė mokinių choras, dramos būrelis. Vienas iš moksleivių spektaklių – M. Šikšnio – Šiaulėniškio drama „Pilėnų kunigaikštis” – buvo rodomas Voronežo

miesto Žiemos teatre. Programėlėje pažymėta, kad gimnazistė Stacinskaitė – pagrindinio Laimutės, kunigaikščio Margirio žmonos, vaidmens atlikėja. [Dalių Simonanytės-Baliutavičienės asmeninis archyvas (toliau – D. Baliutavičienės asm. arch.)]. 1918 m. kovo 23 d. Bronei Stacinskaitei buvo įteiktas brandos atestatas, kaip labai gera ir pavyzdingas mokinė ji apdovanota sidabro medaliu.

Po Bresto taikos pasirašymo 1918 m. kovo mėn.

Bronė Simonanienė su dukrele Dalię

karo pabėgėliai pradėjo grįžti į Lietuvą. Voronežo gimnazistai lietuviai 1918 m. birželio 16 d. traukiniu iškeliavo namo. Sąstatas pasiekė Vilnių tik po dviejų savaičių, dar kurį laiką grįžusiems nebuvo leidžiama išeiti į miestą, jie buvo laikomi karantine.

Grįžusi į Lietuvą, mergina norėjo toliau siekti mokslo nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvos Respublikoje. 1920 m., kai Kaune atsidarė Aukštieji kursai, Stacinskaitė įstojo į Medicinos skyrių, juose išklause keturių semestrų kursą. 1922 m., kai buvo įkurtas Lietuvos universitetas, ji tęsė studijas jame. Materialinės paramos tėvai negalėjo suteikti, studijoms ir pragyvenimui užsidirbo pati. Keturis studijų metus ji mokėsi ir dirbo. Suderinti mokymąsi ir darbą buvo nelengva, bet nugalėjo ryžtas, atkaklus darbas ir gabumai. 1924 m., dar studijuodama, Stacinskaitė ištekėjo už Tarptautinio banko Kaune darbuotojo Andriaus Simonanio.

1926 m. Bronė Simonanienė baigė Lietuvos

Lietuvių moksleivės Voroneže

universiteto Medicinos fakultetą, pasirinkusi akušerės-ginekologės specializaciją. Vienerių metų privalomą ligininę stažą atliko Kretingos apskrityje ligininės akušerijos-ginekologijos skyriuje. Jau nuo pirmųjų jaunos gydytojos darbo dienų išryškėjo jos meilė savo profesijai, atsidavimas darbui. Viena iš jos charakterio savybių buvo didelė ir gili žmogiška atjauta, kurią pajusdavo ne tik jos pacientės. Iš pirmųjų darbo metų Kretingoje yra išlikęs gydytojos ranka rašytas kreipimasis į visuomenę „...prisidėti kas išgali, ar tai daiktais, ar tai pinigais surengimui biednuomenės vaikučiams eglaitę Kalėdų šventėms.” (D. Baliutavičienės asm. arch.). Jos kaip medikės ir žmogaus gyvenimo *credo* buvo padėti naujai gyvybei ateiti į pasaulį. Savo profesinėje veikloje niekada nenusižengė penktajam Dekalogo įsakymui „Nežudyk!”

1929 m. Simonanienė pradėjo dirbti Kaune. 1929–1935 m. ji – Raudonojo Kryžiaus ligininėje, vėliau – moterų ligų gydytoja Ligonų kasos sistemoje. Gimė dukrelė Dalia. 1935 m. gydytoja atidarė privatų kabinetą. Tarpukario Kaune Bronė Simonanienė buvo viena garsiausių akušerių ginekologų. Gyvenimas teikė ramia vaga – profesinė veikla, gilinimasis į savo specialybę, rūpinimasis šeima, kultūrinės pramogos. Gydytoja labai mėgo teatrą, daug skaitė, turėjo nemažą biblioteką. Dukros atsiminimu, kai į jų namus susirinkdavo Mamės bičiulės, jos diskutuodavo apie naujausius teatro, ypač operos, pastatymus, knygas. Kai dukrai buvo vos keli metukai, 1936 m. stailga mirė gydytojos vyras Andrius Simonanis.

Okupacijų gniaužuose

Pirmoji sovietinė okupacija 1940 m. birželį sukrėtė Lietuvą ir jos žmonių gyvenimą. Ankstyvą 1941 m. birželio 14-osios rytą gydytojos seserį Prancišką Grinkevičienę ir jos šeimą – vyrą ir du nepilnamečius vaikus Dalią ir Juozuką – enkavedistai suėmė ir nuvežė į Kauno geležinkelio stotį. Vyras Juozas Grinkevičius buvo nuo šeimos atskirtas, jo gyvo daugiau niekas nematė. Jis mirė badu viename iš stalininių lagerių. Sąstatas su tremiamaisiais, sargybinių budriai saugomas, kelias dienas stovėjo Kauno geležinkelio stotyje ant atsarginių bėgių. Grinkevičienė parašė seseriai Bronei trumpą laiškėlį, kuriame pranešė apie save. Kai sargybiniai nematė, išmetė pro užkalto vagono plyšį. Kažkas iš radusiųjų pagal užrašytą adresą perdavė jį gydytojai Simonanienei. Taip seserys sužinojo apie Grinkevičių šeimos tremtį.

Tremiamųjų vagonai pajudėjo į Rytus ir ryšiai su sesers šeima nutrūko ilgam. Už savaitės, 1941 m. birželio 22 d. prasidėjo SSRS-Vokietijos karas. Lietuvą okupavo nacistinė Vokietija ir šeiminkavo joje daugiau kaip trejus metus. 1944 m. vasarą sovietų kariuomenė vėl užėmė Kauną. Prasidėjo antroji sovietų okupacija. Viską persmelkė baimės atmosfera. Vienas neatsargus žodis galėjo kainuoti laisvę ar net gyvybę. Gydomo įstaigose trūko visko – įrangos, medikamentų, higienos priemonių, gydytojų, nes nemažai jų, bijodami sovietinio teroro, pasitraukė į Vakarus.

Normaliose visuomenėse toli nuo politikos esanti sveikatos apsauga, sovietams okupavus Lietuvą, iš karto tapo ideologinio „mūšio” lauku. Pirmoje vietoje buvo nebe pacientas su savo negaliomis, bet ideologiniai dalykai. Visose gydymo įstaigose būdavo privalomos politvalandėlės. Svarstant gydomojo darbo klausimus, nutarimuose pirmoje vietoje būdavo įrašomas reikalavimas – pagerinti idėjinį auklėjamąjį darbą. Medikai, tarp jų ir gydytoja Simonanienė, šventai vykdė savo profesines priedermes.

Kadangi gydytoja Simonanienė buvo viena iš nedaugelio aukštos kvalifikacijos akušerių ginekologų mieste, nors nuo politikos ji buvo labai toli ir niekada nedemonstravo jokio ideologinio uolumo bei ištikimybės sovietinei valdžiai, jai buvo patikimos atsakingos, bet kartu ir labai sunkios darbo sritys. Gydytoja 1944 m. rudenį buvo pa-

Aldonos Ruseckaitės nuotraukos

Šešėlis JMM

Ištrauka iš rašomos knygos

ALDONA RUSECKAITĖ

Pabaiga. Pradžia 2011 m. rugsėjo 3 d. „Kultūroje“

Užsisvajojo... Grafaitė Marija – šiandien būtent pas ją kviestinė vakarienė.

Poetas suka pro Tiškevičiaus parką, kiek čia vaikščiota ir su panele Marija, kiek kalbėtasi apie kilnius tautos siekius, kartais užsimiršę pajūriu kažin kiek kilometrų link Klaipėdos nupėduodavo, vieną kartą net pėsti į Kretingą nužingsniavo, aplankė jos tėvonijos rūmus. Jaunystė!

Su grafaitė Marija jiedu išliko ilgamečiai draugai. Susipažino Palangoje jau bene prieš tris dešimtis metų. Jos brolis grafas Feliksas pastatė didžiuosius rūmus, užveisė parką, o panelė valdė *Baltąją* vilą. Į ją Poilsiautojas dažnai užsukdavo – jaukios vakarienės prie židinio, nedidelė maloni draugija, prisiminimai, eilės, pokalbiai, kartais daina. Marija tyrinėjo istoriją, rašė apysakas, pasikaitydavo, tardavosi. Traukdavo Poetą ten apsilankyti – saugu, ramu, svetimų akių nedaug, nėra prieš ką dėtis kaukės, gražbyliauti, žarstyti komplimentus. Panelė jau irgi nebe jaunuolė, devyneriais metais už jį jaunesnė, tačiau jų kelias nueitas erškėčiuotas ir kietas – knygnešystė, lietuviybė, švietimas, pasiaukojimas Tėvynei. Būta ir jausmų žiežirbų, būta, ką dabar beslėpti. Grafaitė buvo gražuolė, abu jauni... Marija liko vieniša, kas žino, kas gildė jos širdį. Tiškevičių šeimos devizas buvo gana paslaptingas – *išsirink, ką myli...*

Tačiau šiandieną Poetas neramus – koku reikalu kviečiasi grafaitė Marija? Taip staiga ir būtinai būtinai. Ištis jau senokai nesimatė. O dabar laiškėlis:

– *Turiu vilties, kad atsižvelgdamas į bendrus praeities prisiminimus, kurie Jūsų atmintyje galbūt neišsitrinę, neatsisakysite manęs Kun. Prelate išklausyti, nes norėčiau gauti Jūsų patarimą asmeniniame reikale. (...) Su gilios pagarbos išraiška Marija Tyszkiewiczówna (Celina) –*

Laiško gavėjas jau dabar jaudinosi – ar galės jai patarti tuo asmeniniu reikalu ir koks jis esąs?

Juk prieš daug metų jai – Marijai skyrė poemą *Z nad Biruty*, įvardijo jos prototipę Celiną vardu, juo iki šiol moteris nepamiršta pasirašyti. Nors poema turėjo kitus tikslus, kuriuos abu su Marija buvo aptarę – parašyti tekstą lenkų kalba, kad susigėstų ją perskaitę sulenkėję lietuviai. Tačiau grafaitė ištis buvo puiki įkvėpėja:

– *Lengva ir liauna, ogi kasos auksinės/ ... Dvi akys – safyrai ar žvaigždės žydrinės./ O lūpos – rubinai!.. Lazduonos!.. Dievaitės!../ Tai ji – Celina čia!.. –*

Poetas jau skuba, reikia sugrįžti į kleboniją, persirengti, nusimesti vėjo išplakstytą lininį apsiaustą – kišenės pilnos smėlio, užsivilkti juoduosius dvasiškio drabužius, gal pas grafaitę *Baltojoje* viloje bus didesnė draugija, gal užsuks ponios – jos

draugės, nors labiau troško ramybės, šimet tiek bendravo su jaunimu – jau nuovargis, nuobodu, dažnai lėkšta, norėtusi tylos. *Beatričės*, su kuria galima tylėti valandų valandas, tik jaučiant jos ypatingą buvimą, dar nepažįsta. Žino, kad pokalbis su panele Marija bus po to, kai visi išsiskirstys...

Grafaitės Marijos veidas suapvalėjęs, šiltos smulkios raukšlėlės, šypsnyks keistai valiūkiškas, nors akyse juntama vienatvė, plaukai žilstantys, tačiau vis dar liauna, suveržtu liemeniu, tebemėgsta ryšėti vyriškus kaklaraiščius, vis dar daug jodinėja, turi keletą žirgų, valandų valandas mėgaujasi laisve ir vėju. Vasarotojas niekada nemėgo žirgų – Marija neprikalbino jo sėsti ant kokio ramaus ristūno. Juokdavosi, kad nulėks į jūrą negrįžtamai, pranyks bangose, kad išbarstys iš galvos kūrybines mintis. Jis tik stebėdavo, gėrėdavosi, buvo kaimietis, bet ne prie ūkio...

Baltojoje viloje nusmilkio židinys, nuslopo ponų juokai, po poros valandų užbėgo jų ponai ir išsivedė į Kurhauzą – tenai vėlyvas vaidinimas, koncertas ar dar bala žino kas...

Jiedu su Marija – Celina lieka vieni du. Ilgai tyli, tuomet ji ima iš lentynos poemą *Z nad Biruty*, varto, nori kažką paskaityti.

– Nereikia, juk tiek kartų skaityta, Tamsta mintinai moki... Nereikia – geriau eikime prie jūros, jau tamsu, visa nurimę, *išsisupus plačiai vakarų vilnimis* –

– *Man krūtinę užliek savo šalta banga* – atitaria Marija.

Abu išeina...

Pačiame tilto gale grafaitė Marija ima verkti, taip nesustabdomai kūkčioja, kas gi galėjo atsitikti? Prelatas ima už alkūnės, ramina, nežino, kaip guosti – visada iš pusiausvyros išmuša moterų ašaros, netgi mergaičių... Atrodo viską padarytum, kad tos būtybės neverktų. Po kiek laiko Marija susitvardo, nusišluosto ašarotą veidą, nususka

į jūrą, žiūrį į banguojančią šniokščiančią tamsą.

– Klausimas skausmingas, bet man labai svarbus. Mirė mano geriausia draugė, lyg mano tikra sesuo, mūsų šeimos guvernantė Margaret, o aš pasaulyje esu tokia vieniša... Buvau prie Margaret be galo prisirišusi, norėčiau, kad mudvi ir amžinybėje būtume kartu, greta, tiesiog trokštu, kad būtume, noriu būti garantuota, kad ir būsime. Nusprendžiau šalia jos antkapio jau dabar pasistatyti savąjį, iškalti vardą, pavardę ir gimimo metus. Daugiau nieko. Tuomet būčiau tikra, jeigu man kas staiga... Tai prašau šiuo klausimu patarimo, ar galiu taip daryti, ar žmonės manęs nepasmerks, kad iš anksto rūpinuosi amžinybe, paženklinu vietą, aš nežinau, nežinau, neturiu su kuo dabar pasitarti, Prelate, esi vienintelis tikras mano draugas. Atsakyki ką nors?..

Bet Klausiamasis ištis gana ilgai tyli, stovi, tarsi būtų tik jūra ir jis – jokios moters šalia, galvoja – o jis, vienišius, šalia ko norėtų būti amžinybėje, šalia ko? Štai oštų taip jūra... Reikia testamente būtinai nurodyti, būtinai. Panyra valandėlei į save, įsivaizduoja, kad jo jau nebėra šioje žemėje... Bet Marija klausia ir klausia...

– Žinoma, panele Marija, tamstos valia, galima visaip daryti, jeigu svarbu, sutvarkyk, kad būtų ramiau gyventi, dar

pas draugę neskubėk, nieko nežinome apie aną pasaulį, nieko, bet tvarkykis, gal praradimo sielvartas bus lengvesnis, mažiau graušiesi...

Po tokio neilgo, bet įtempto pokalbio jiedu išlėto grįžta į miestelį, grafaitės veidas daug ramesnis, šviesesnis, kažkas jame išsilygino, įtampa apleidodo veido raukšleles.

Jau prie *Baltosios* vilos Marija pliaukšteli sau į kaktą ir prisipažįsta pamiršusi išpėti tarnaitę, jog paruoštų kambarį kanauninkui Juozui, jis jau bilda traukiniu iš Kauno ir ryt iš pat ryto būsiąs Palangoje, mėgsta apsistoti panelės viloje.

Bet tą vasarą jie jau daugiau nebesusitiks.

O grafaitė Marija ištis padarys, ką norėjusi, kaip kalbėjusi savo bičiuliui Prelatui.

ŠEŠĖLIS: pasakysiu, Šeimininke, šitos istorijos netikėtai liūdną pabaigą. Grafaitė Marija – Celina niekada neatgulė šalia savo draugės Margaret, jos kapo vieta liko tuščia, tyrinėtojai Tiškevičių šeimos mauzoliejuje Kretingos kapinėse rado raižytais ornamentais puoštą tuščią karstą. Sovietų žvėrys 1941 metų birželio 14 dieną ją suėmė ir išvežė į Krasnojarsko kraštą Rešiotų koncentracijos stovyklą. Tuomet jai buvo septyniasdešimt metų, ji palūžo, susirgo ir mirė tais pačiais ištėrimo metais, liko amžiams svetimoje žemėje, tik po tuo pačiu mūsų visų Dievo dangumi. Manykime, kad pats gražiausias jos kapas yra tavo poemoje *Z nad Biruty*. Juk ir Profesorė parašė:

– *gražioji Celina čia salonų dama, svajotoja, romantikė, muzikė, našlaičių ir pavargėlių globėja – jos portretas paslaptingas, paliekantis erdvės fantazijai... –*

Po poros dienų Poetas paliko numylėtąją Palangą, paslaptinę jūrą ir jau bildėjo traukiniu į Kauną... Grįžęs savo bičiuliui kunigui laiške nostalgiskai parašė:

– *laikas vėlei į jungą stoti ir laukti kitos vasaros, jei Dievas laikys gyvus.* – □

„Dieve, užverčiau ir pamaniau, o jei jie pateks į kieno rankas”...

Unė Babickaitė-Graičiūnienė. **Dienoraščiai**

VIOLETA ALEKNIENĖ

Gimtajame Laukminiškių kaime, už pirkios auga trys ąžuolai. Medžiai tarsi primena, kad čia gimė ir vaikystę praleido trys broliai Babickai: Vytautas, Kazimieras ir Petras. O tuos ąžuolėlius – brolius augino sesuo Uršulė su motina Agota. Tėvelis Jurgis rūpinosi šeima dirbdamas ne tik savo žemę, bet ir eidamas dirbti pa-dieniu į aplinkinius dvarelius.

Atvykus į Kupiškio rajone Laukminiškių kaime esantį muziejų, bandai mintimis atkurti vaizdą, kaip po tėvo mirties Agota Babickienė su keturiais vaikais, susidėjusi savo mantą į arklinį vežimą, išriedėjo iš gimtųjų namų kiemo. Išvaryta posūnio, ji su vaikais ilgai blaškėsi be savų namų. Didžiausią šeimos našta tempė Unė. Ji rūpinosi broliais, o ypač jaunesniu ju Petriuku. Dviejų moterų šiluma, pagalba, galiausiai paveldėtas talentas Lietuvos ir pasaulio kultūrai davė talentingą žmogų – poetą, publicistą, prozininką, dailininką, diktorių, vertėją, žurnalistą, fotografą Petrą Babicką.

Iš Laukminiškių kaimo garsiosios Babickų šeimos vaikai išėjo savaisiais gyvenimo keliais. Vienus nuo kitų skyrė tūkstančiai kilometrų, platusis Atlantas, tačiau artimo ir giminės meilės niekas iš jų vidinio pasaulio nesugebėjo išplėsti.

Gyvenimo blaškyti po platų pasaulį, brolis ir sesuo sugrįžo į Lietuvą: Unė dar gyva būdama, o Petras pelenais urnoje atplukdytas iš Brazilijos.

Kupiškio krašte dukters ir motinos gyvenimo

Birutė Mar vaidina Unę.

Aušros Jonušytės nuotraukos

žmonių. Kai mūsų nebus, ne tik saulė neužtems, ne tik žmonija nesustos. Kai mes būsime išėję iš gyvojo pasaulio liks kultūringesnių, jautresnių žmonių atmintis”...

Po penkiasdešimties metų ant Lėvens upės kalno stovi ta pati, į baltą gulbę panaši Palėvenės šv. Domininko bažnyčia, savo didybę ir grožį tebeskleidžiantis ir baigiantis griūti vienuolynas. Istorinėje erdvėje – vienuolyno padarginėje kupiškėnams ir svečiams buvo pristatyta Aldonos Ruseckaitės knyga „Petras Babickas. Archyvai”.

Knygos autorę kalbino šio straipsnio autorė. Bendraudama su renginio dalyviais, A. Ruseckaitė akcentavo, kad per dvidešimt nepriklausomybės metų į Lietuvą sugrįžo keleto kultūros veikėjų palikimas. Vienas iš jų – kupiškėno Petro Babicko. Nuo jo rankraščių dėžės dulkes nubraukti teko A. Rusec-

kaitei. Autorė yra tos nuomonės, kad P. Babickas nemėgo savęs reklamuoti, buvo uždaras, nepaliko išsamios autobiografijos, nerašė prisiminimų. Gal todėl apie talentingo žmogaus gyvenimą ir kūrybą taip buvo mažai rašyta spaudoje. Šioje knygoje kupiškėno gyvenimą ir kūrybą ji siekė parodyti per muziejinę kryptį. Draugų rašyti laiška, fotografijos, piešiniai, išlikę dokumentai skaitytojui suteikia platesnę ir išsamesnę informaciją.

P. Babickas, anot A. Ruseckaitės, gyvenęs Brazilijoje ilgėjosi savo Tėvynės. Laiškuose draugams rašė, „kad beveik kiekvieną naktį sapnuojas kelionę atgal į Tėvynę. Kada sužinojo, kad mirė J. Stalinas, vieno dienraščio žurnalui pasakė ‘Ach kokia maloni naujiena’”. Jurgio Manto slapyvardžiu parašė ir išleido knygą „Lietuva bolševikų gnaužuose”. Į laisvą Lietuvą gyvam P. Babickui nebuvo lemta sugrįžti. 1991 m. rugpjūčio 27 d. nustojo plakusi jo širdis, prispaudęs rankas ant krūtinės, priesaiką nusinešė į amžinybę. Knygos

sudarytoja teigė, kad apie šią asmenybę galima kalbėti ištisas valandas, tačiau norint jį geriau pažinti, reikia skirti tam laiko.

Į nepriklausomą Lietuvą kupiškėno palaikai grįžo 2006 m. birželio 9 d. Į Kauną palydėti P. Babicko urnos į Petrašiūnų kapines išskubėjo ir kupiškėnų delegacija – muziejaus direktorė Violeta Aleknienė, specialistės Aušrelė Jonušytė ir Janina Puronienė. Šio straipsnio autorė atvežė saujelę žemės nuo tėvo ir sesers kapų. Iš žmogaus rankos byrėdamos į nedidelę smėlyje iškastą duobę žemės sujungė šeimą į vieną atminimo giją. Šio straipsnio autorė, tardama žodį, džiaugėsi, kad gyvenimas surėdo mūsų mintis, jausmus, atminimo akimirkas taip, kad geri darbai ir siekiai, prisiminimai apie šią garsią šeimą gimtajame krašte eina iš kartos į kartą.

Renginių ciklą pratęsė Lietuvos nacionalinio dramos teatro aktorė Birutė Mar. Scenoje bėgiojančių spalvų šešėlių vaizde žiūrovai tarsi pamatė pačią aktorę Unę. Atrodė, kad ji sugrįžo iš Paryžiaus. B. Mar labai įtaigiai perteikė „gražiausios” iš kupiškėnų menininkų gyvenimo detales. Intarpuose atlikėja skaitė Unės Babickaitės dienoraščio ištraukas.

Po keliolikos dešimtmečių Unės Babickaitės dienoraščiai šiandien tapo to laiko liudininkais. Žiūri spektaklį ir mąstai, kad nežinia kas sujungia atskirų žmonių širdis ir protus į vieną visumą.

Spektaklyje jausmingai atskleista Unės motinos mirtis. Tai vėl siejosi su šia erdve. Motinai dienoraščiuose Unė skyrė daug intymiausių savo prisiminimų, juose vėl ieškojo atsakymo, kokia jos būties žemėje prasmė.

Birutė viskuo panaši į Unę Babickaitę. „Jeigu ne Unės bičiuliai Brogos, ar šiandien aš suvaidinčiau spektaklį, kurio pagrindinė herojė – pati Unė. Išlikęs dienoraštis man suteikė galimybę suvaidinti dar vieną, patį įdomiausią likimo vaidmenį,” – atsisveikindama su žiūrovais, šiltai kalbėjo aktorė Birutė Mar.

Šios šventės uždanga tarsi susilieja su jos pačios išsakytais žodžiais: „Dieve, užverčiau ir pamaniau, o jei pateks į kieno rankas”. Sunku šiandien atsakyti į klausimą, o kaip visa tai vertintų pati Unė.

Aktorė Birutė Mar ir kiti svečiai po šventės atvyko į Laukminiškių kaimą. Pačiame kaimo viduryje stovinčioje troboje yra šio kaimo muziejus ir jame įkurta kukli ekspozicija „Garsioji Babickų

Nukelta į 8 psl.

Laukminiškių muziejaus darbuotojai su B. Mar (antra iš dešinės) prie muziejaus

kelias baigiasi Palėvenės parapijos kapinėse. Todėl joks atsitiktinumas, kad Palėvenėje vykusioje teatro ir muzikos šventėje „Kultūros vasara” vėl buvo sugrįžta prie garsiosios Babickų šeimos atminties. Šventės pradžia – šv. Mišios Palėvenės šv. Domininko bažnyčioje. Jos buvo aukotos Unės Babickaitės-Graičiūnienės 50-tosioms mirties metinėms. Iš bažnyčios nemažas žmonių pulkelis nuvilnijo į miestelio kapines. Čia padėtos gėlės, uždegtos žvakutės. Kalbėjusi šio straipsnio autorė susirinkusiems perteikė Felicijos Jakutytės išsaugotus prisiminimus: „O kadgi šitiek žmonių būtų buvę, kai Unę laidojom. 1961 m. rugpjūčio 3 d. karstą į kapines lydėjo tik dvylika gedinčiųjų”.

Šalia didžiojo Palėvenės kapinių tako yra savo aukščiu išsiskiriantys trys paminklai. Dar prieš savo mirtį, lankydamasi tėviškoje, Unė pasirūpino, kad motinos kapą puoštų atminties ženklas, o šalia jo stovėtų kenotafas vyrui – Andriui Vytautui Graičiūnui. Jo kapavietė tuščia, nes aktorės vyrą, mirusį sovietų lageryje, nežinia kur palaidojo. Paminklų autorius – kupiškėnas skulptorius Juozas Kėdainis. O žodžiai, iškalti kenotafe – „Mylimasis, tavo meilė didesnė už mirtį” – išspaudžia ne vienam praeiviui ašarą.

Po aktorės mirties Lino Brogos rūpesčiu iš surinktų kaimo laukuose akmenų pastatytas paminklas. Atsisveikinimui su to laiko akimirka galima pacituoti aktorės mintis: „Taip pat žinokime ir niekad nepamirškime, kad nėra nepakeičiamų

Rašytoja, knygos „Petras Babickas. Archyvai” autorė Aldona Ruseckaitė

LIETUVA – MARIJOS ŽEMĖ.

JOS SIMBOLIS – ŠILUVA: MUZIKA IR ISTORIJA

ALFONSAS MOTUZAS

Šiluvoje Švč. Mergelės Marijos gimimo (Šilinių) atleidų metu atliekamos šios maldos ir giesmės: Švč. M. Marijos litanija, Švč. M. Marijos valandos, Švč. M. Marijos rožinis, „Garbinkime Švenčiausiąjį Sakramentą“, „Sveika, Mergelė, Šiluvos Marija“, „Stovi Motina“, „Marijos vardas“, „Sveika, Marija“, „Viešpaties Angelas“ ir „Amžinąjį atilsį duok mirusiems, Viešpatie“. (Apie maldų ir giesmių – Švč. M. Marijos litanijos, Švč. M. Marijos valandų, „Garbinkime Švenčiausiąjį Sakramentą“, „Viešpaties Angelas“ ir „Amžinąjį atilsį duok mirusiems, Viešpatie“ – kilmę kalbėta ankstesniuose straipsniuose). Apie Švč. M. Marijos rožinį bus kalbama spalio mėnesio straipsnyje, kadangi spalio Katalikų Bažnyčios yra paskirtas Švč. Mergelės Marijos rožinio pamaldumui (kultui).

Šiluvos pamaldumo tradicijoje, kaip ir visoje Katalikų Bažnyčios tradicijoje maldų malda yra „Tėve mūsų“. Malda „Tėve mūsų“ yra vadinama Viešpaties malda. Jos autorius yra pats Jėzus Kristus.

Malda „Sveika, Marija“ – Marijos malda. Ji priklauso vadinamiesiems poteriams (kiekvieno tikinčiojo kataliko kasdienėms maldoms) ir jau nuo amžių neatskiriama susijusi su Viešpaties malda ne tik liaudies pamaldumo tradicijose, bet ir liturginėse Bažnyčios maldose. Tačiau kol malda „Sveika, Marija“ įgavo dabartinę formą, praėjo daug laiko. Ji dalijama į dvi dalis: pirmoji dalis (nuo *Sveika Marija, malonės pilnoji...* iki *...pagirtas Tavo sūnus Jėzus*) yra garbinamoji; antroji (nuo *Šventoji Marija...* iki pabaigos) – maldaujamoji. Pirmosios dalies žodžiai paimti iš Evangelijos, antrosios – iš Bažnyčios liturgijos.

Pirmoji „Sveika, Marija“ dalis krikščionių buvo kalbama turbūt nuo pirmųjų amžių. Tačiau šito negalima pagrįsti. Pirmasis istorinis šaltinis, kuriame randame Angelo pasveikinimo žodžius, tapusius malda, yra Teodoto Ancyriečio († 446) pamokslas. V amžiuje prie Angelo pasveikinimo žodžių jau prijungiami ir šv. Elzbietos sveikinimo žodžiai. Tokia maldos „Sveika, Marija“ forma užfiksuota senovės liturgijoje: šv. Jokūbo naudota Jeruzalėje, šv. Morkaus – koptų Bažnyčioje ir šv. Jono Auksaburnio – Konstantinopolyje. Lotynų Bažnyčioje pirmoji „Sveika, Marija“ dalis pirmą kartą užfiksuota pop. šv. Grigaliaus laikais (590–604) [*Vaišnora J. Marijos garbinimas Lietuvoje*. Roma, 1958, p. 155].

Vis dėlto iki XII a. ši maldos dalis, kaip malda, buvo retai naudojama. Tik XII a. vyskupai ir sinodai ėmė raginti tikinčiuosius mokytis Apaštalų Iš-

Dabartinė Šiluva.

V. Venslovaicio nuotr.

pažinimo („Tikiu Dievą Tėvą“), Viešpaties maldos („Tėve mūsų“) ir „Sveika, Marija“.

Antroji maldos „Sveika, Marija“ dalis – maldaujamoji. Ji atsirado tik XIV a. Ilgainiui ši dalis kito. Tik pop. šv. Pijui V 1568 m. įvedus naują Romos brevijorių, įdėta dabartinė šios maldos redakcija. Visoje Bažnyčioje dabartinė „Sveika, Marija“ forma galutinai nusistovėjo tik XVII a. viduryje.

Lietuvoje pirmoji žinia apie „Sveika, Marija“ maldą siekia 1430 metus. Tais Vytauto Didžiojo mirties metais Vilniuje, prie Šv. Jono bažnyčios, veikė brolija, kurios nariai šventomis dienomis bažnyčioje turėjo giedoti 10 „Tėve mūsų“ ir „Sveika, Marija“ (*Vaišnora J. Marijos garbinimas Lietuvoje*. Roma, 1958, p. 155). Vadinasi, šios maldos viešas giedojimas buvo žmonių skatinimas ją išmokyti besiklausant giedančiųjų. Vėliau ši malda, kaip sudedamoji dalis, įėjo į kitas pamaldumo formas – „Viešpaties Angelą“ (apie tai kalbėta ankstesniuose straipsniuose) bei Švč. M. Marijos rožinį (apie tai bus spalio mėnesio straipsnyje).

Poteriai yra sena katalikų religinės praktikos maldingumo forma. Kaip minėta, lietuvių rašytiniuose šaltiniuose jie pirmą kartą aptinkami dominikono Jurgio Kasakauskio 1681 metais Vilniuje išleistoje maldaknygėje „Rožancius Szwęciausios Marijos yr saldžiausia warda Jezusa teypogi spasabas apwayksciojima kalnu Kalwaryos Žemayciu su modlitwomis yra giesmėmis anto slūžijąčiomis“.

Be maldų Šiluva ypač garsi jai skirta giesme „Sveika, Mergelė, Šiluvos Marija“. Yra manoma, kad kadangi ši giesmė skirta liaudžiai giedoti, greičiausiai parašyta lietuvių kalba kurio nors Šiluvoje tarnavusio kunigo:

*Sveika, Mergelė Šiluvos Marija. * Garsi stebuklais Lietuvos šalyje. * Tu mūsų džiaugsmas ir viltis, * Tu mūsų meilė ir širdis.*

*Prie stebuklingo paveikslo Šiluvos * Siunti Tu meiliai, Motin, savo globos. * Ak kiek tai kartų Tu teikeis * Gelbėti mus sunkiais laikais!*

*Kad kitą kartą mūsų žemėj šventoj * Klaidų pridyo lyg kūdikių dirvoj, * Tada teikeisi ženklą duot, * Dievo namus liepei vaduot.*

*Beganant bandą piemenėliams mažiems, * Tu apsireiškei ant akmens seno jiems, * Ant rankų Sūnų laikanti, * Ašaras gaudžias liejanti.*

*Stebuklai tavo griovė paklydimus, * Ir kraštas mūsų Tau vėl statė namus, * Suskambėj bokštuose varpai: * „Garbė, garbė Tau amžinai!”*

*Žiebk Dievo meilę, kur nebijo mirties, * Išmelsk mūs tautai amžinosios ugnies; * Jos stebuklingoji šviesa * Bus mums lyg saulė amžina.*

*Paguodos ranką mūs artojams ištiesk, * Šviesa teisybės mūsų kraštą nušviesk; * Nuvesk į dangų mus visus, * Tavošios Lietuvos vaikus.*

Šios giesmės melodija – liaudies.

Kita giesmė ypač giedama Šiluvoje – „Stovi Motina“. Tai sutrumpintas garsios XIII a. sekvencijos *Stabat Mater Dolorosa* vertimas. Jos autorius, manoma, yra pranciškonas Jacopane da Todi (1228–1306). Kiti mano, kad šv. Bonaventūra. Lenkai šią giesmę išsivertė XVI amžiuje. *Stabat Mater* Lietuvą pasiekė per Lenkiją kaip „Stovi Motina“ su daugybe melodijų variantų. Ji taip pat randama pirmajame lietuviškame S. M. Slavočinskio giesmyne, kur priskirta prie giesmių „Apie kančią Viešpaties Jėzaus“. Įdomus lietuviškas giesmės vertimas. Kaip teigia Lietuvos Katalikų Bažnyčios kultūros istorijos tyrinėtojas kun. dr. J. Vaišnora: „Verstas tik kas antras posmas, todėl iš 20 originalo posmų lietuviškame vertime yra tik 10. Vertimas laisvas ir gerokai nutolęs nuo originalo“ (*Vaišnora J. Marijos garbinimas Lietuvoje*. Roma, 1958, p. 187).

Šiluvoje praktikuojama, bet liturginiuose giesmynuose bei maldynuose mažai sutinkama giesmė – „Marijos vardas“. Ji yra ne vertimas, o pakankamai profesionaliai sueiliuota ir visose Lietuvos bažnyčiose giedama giesmė. Galbūt tai Marijos vardo brolijos kultūrinis palikimas? Istoriniai šaltiniai liudija, kad Žemaičių vyskupai Jurgis ir Antanas Tiškevičiai savo pranešimuose Šventajam Sostui mini Marijos vardo broliją, kuri tarp kitų užimanti garbingą vietą. Taigi giesmės teksto autorius galėjo būti žemaitis. Lenkiškuose giesmynuose jos aptikti nepavyko, kas rodo jos lietuvišką kilmę. □

Devintinės Šiluvoje

Žinia apie artimo arba žinomo ir visų gerbiamo žmogaus mirtį perveria kaip žaibas tuos, kurie tą žmogų pažino, gerbė, vertino, mylėjo... Taip atsitiko daugeliui pažinusių ir gerbusių bei mylėjusių ilgametę Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Lituanikos skyriaus vedėją Silviją Vėlavičienę. Ji mirė Vilniuje rugsėjo 5-osios naktį, palaidota Kaune, Petrašiūnų kapinėse, rugsėjo 8 d.

Baigusi lituanistikos studijas Vilniaus universitete, Silvija nuo 1964 metų pradėjo dirbti anuometinėje Respublikinėje bibliotekoje (M. Mažvydo vardu biblioteka pavadinta tik Nepriklausomybės metais). Nuo 1965 – Lituanistikos skyriuje, kur kartu su bendradarbiais rengė „Spaudos metraščio“ (dabar „Bibliografijos žinios“) skyrių „Lituanika“ – jame buvo skelbiamos su Lietuva susijusios užsienio šalių publikacijos. Po to – „Bibliotekų darbo“ redakcijoje, kur ji ėgijo leidybos ir žurnalistinio darbo patirties. Nuo 1987 m. buvo paskirta Lituanistikos skyriaus vedėja, kartu būdama mėnesinio bibliotekos leidinio „Lituanika“ atsakingąja redaktore. 2000-aisiais reorganizavus Lituanistikos skyrių, tapo Lituanikos skyriaus vedėja iki pat 2009 m., kai ligos užklupta paliko mylimą darbą. 40 metų praleido po tos pačios Bibliotekos stogu... Net ir po to ji neatsisveikino su biblioteka, rašydama į profesinę spaudą ar į Čikagos „Draugo“ Kultūrinį priedą straipsnius, rengdama savo publikacijų knygą, turėsiančią išeiti šių metų rudenį. Paskutinis jos straipsnis „Draugo“ priede „Kultūra“ buvo išspausdintas šių metų balandyje – apie žinomo išeivijos literatūros kritiko Vytauto A. Jonyno bibliografinę veiklą.

Pačiai Silvijai tinka jos rašyti žodžiai apie V. A. Jonyną, dirbusį Kanadoje bibliotekininku, bet variusį platų barą profesionaliosios literatūros kritikos srityje. Cituoju: „Vytautas A. Jonynas išnaudojo visas savo profesinių įgūdžių ir darbo didelėje bibliotekoje suteiktas galimybes – matyti didžiulį pasaulio leidinių srautą, iš kurio sąžiningai lesiojo ir stengėsi garsinti visa, kas buvo susiję su Lietuva ir lietuviais.“ Kaip ir V. A. Jonynas, Silvija buvo daugiau negu bibliotekininkė. Abu jie – tikri lietuvių literatūros ir periodinės spaudos ambasadoriai kultūros pasaulyje.

Silvija Vėlavičienė yra neatskiriama M. Mažvydo bibliotekos dalis, per keliasdešimt metų tiesiog įaugusi į keleto kartų skaitytojų atmintį kaip reto paslaugumo, skruzdėlės darbštumo, tvirta savo pašaukimo sergėtoja ir plačios erudicijos kultūrininkė ir sovietmečiu, ir ypač Nepriklausomybės dvidešimtmečiu. Jos kultūrinės aspiracijos atėjo iš šeimos genų. Silvijos senelis buvo žymus tarpukario Lietuvos dailininkas Petras Kalpokas, tėvas – taip pat dailininkas Rimtas Kalpokas, mama – pradedanti XX a. ketvirtąjo dešimtmečio poetė, kurią nutildė užslinkęs sovietų okupacijos ledynmetis.

Prieš keletą metų kalbantis su Silvija, ji paminėjo, kad juodu su broliu buvo laimingi vaikai, nes iš tarpukario Lietuvos knygų ir kultūros žurnalų likučių, aptiktų tėvų ar senelių namų palėpėse, maitino savo dvasią ir vaizduotę. O pradėjusi dirbti Mažvydo bibliotekos Lituanistikos skyriuje ėmėsi, anot jos, nuostabios užduoties: „Iš tuo metu riboto naudojimo specialiaame skyriuje laikytų „Naujosios Romuvos“ ir „Židinio“ žurnalų rengiau aprašus Personalijų kartotekai...“ Taigi dvasinę sovietmečio dykrą ji praleido Mažvydo bibliotekos kultūros oazėje. Lituanistikos skyriuje dirbo bendraminčiai, o tai anais laikais buvo tikras dvasinis lobis.

Pamažu skilinėjo „geležinė uždanga“ – bibliotekininkai, rašytojai, net studentai gaudavo vieną kitą egzempliorių „Aidų“, „Metmenų“ ar iš jų nurašytų arba atšviestų tekstų. Tai buvo reti, bet vertingi susitikimai su lietuvių išeivijos knygomis ir spauda. Kai 1988 m. Mažvydo biblioteka galėjo pagaliau atverti griežtai saugomo spec. skyriaus fondus, bibliotekininkai pamatė, kokie jie buvo skurdūs, ypač knygų politikos, istorijos temomis ir periodine spauda. Tik 1990 m. Lietuvą pasiekė pirmos išeivijos knygų siuntos iš Vasario 16-tosios gimnazijos. Lituanistikos skyrius tuoj pat surengė tų knygų parodą. Bibliotekos skaitytojai galėjo jas net pačiupinėti, pavartyti. Tai prilygo stebuklui, lyg į mūsų erdvę būtų nusileidęs kosminis erdvėlaivis.

Antroji siunta atkeliavo iš Čikagoje esančio Lituanistikos studijų ir tyrimo centro. Greitai prasiėjo masinis knygų siuntimas iš JAV, Kanados,

In memoriam Silvija Marija Vėlavičienė 1941–2011

Australijos. Siuntė tokie kultūros centrai kaip St. Balzeko muziejus, ALKA, taip pat pavieniai kultūros entuziastai. Lituanistikos skyriuje knygos buvo rūšiuojamos ir dalijamos kitų miestų bibliotekoms. Knygų alkis tada buvo begalinis, nes internetas dar nebuvo užgožęs knygų.

Silvija Vėlavičienė buvo ašis, aplink kurią sukosi knygų rinkimas ir platinimas Lietuvoje. 1992 ir 1994 metais ji važiavo į Pasaulio lietuvių archyvą Čikagoje rinkti žinių rengiamai Lietuvių išeivijos spaudos bibliografijai. Čia ji užsikrėtė visiems kolekcionieriams būdinga aistra – atrasti kuo retesni leidinių, surinkti kuo daugiau jo egzempliorių, kuo greičiau užpildyti „baltas dėmes“ Lietuvos bibliotekų knygų ir periodikos lentynose.

Mažvydo bibliotekos Lituanistikos skaityklos atvirose lentynose buvo išdėlioti Bostone išleistos „Lietuvių enciklopedijos“, B. Kviklio „Mūsų Lietuvos“ tomai, „Lietuvos katalikų Bažnyčios kronika“. Vartant tų knygų egzempliorius apimdavo ypatingas virpulis, pirmųkščio pažinimo džiaugsmas. S.

Rimtas Kalpokas. Silvutė Rygos pajūryje, 1949

Vėlavičienė su savo bendradarbiais kuo skubiau ėmė rengti išeivijos spaudos bibliografines rodykles. 1993 m. pasirodė „Lietuvių išeivijos knygos 1945–1992. Bibliografinis sąrašas...“. 1994 m. S. Vėlavičienė išvyko į Londoną, kur ėmė rūpintis D. Britanijos lietuvių sąjungos spaudinių pargabenimu į Lietuvą. 1996 m. išėjo jos redaguotos „Aidų“ ir „Metmenų“ žurnalų bibliografinės rodyklės. 1997 m., kai buvo minima M. Mažvydo pirmosios lietuviškos knygos 450 m. sukaktis, Silvija Vėlavičienė parengė ne tik 16 atvirukų su anotacijomis rinkinį „Lietuviškos XVI amžiaus knygos“, bet ir kilnojamąją parodą „Martyno Mažvydo katekizmas – pirmoji lietuviška knyga“. Su ta paroda 1997 m. ji dalyvavo JAV ir Kanados lietuvių surengtuose mažvydianos minėjimuose, skaitė paskaitas apie lietuvių išeivijos spaudą. Už šią veiklą buvo apdovanota Kultūros ministerijos premija.

Silvijos akiratyje pastaruosius metus buvo mūsų išeivių pirmosios ir antrosios „bangų“ periodinės spaudos lyginimas su trečiosios „bangos“ imigrantų spauda. Ji mokėjo objektyviai ir ramiai pažvelgti į tokius, rodos, skirtingus turinio ir formos aspektus. Kolekcionieriška aistra pasireiškė po visas išeivijos bendruomenes „medžiojant“ trūkstamus išeivijos periodikos leidinių numerius, net lapus...

2001 m. reorganizavus Lituanistikos skyrių, S. Vėlavičienė tapo Lituanikos skyriaus vedėja ir dar labiau atsidėjo lietuvių išeivijos spaudos tyrinėjimui. 2002 m. su bendradarbiais parengtas išėjo kapitalinis (756 psl.) leidinys „Lietuvių išeivijos spaudos bibliografija, 1945–2000, T.1: Knygos lietuvių kalba“. 2003 m. šį leidinį ji pristatė Čikagoje, kur vyko XII Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas. 2005 m. Mažvydo bib-

lioteka išspausdino Jolantos Budriūnienės (dabartinės Lituanikos skyriaus vedėjos) parengtą „Lietuvių išeivijos spaudos bibliografijos II-ąjį tomą (jame tilpo ir S. Vėlavičienės parengti I tomo papildymai). Leidinys buvo pristatytas 2007 m. Vilniaus knygų mugėje.

Tai pačiais metais, gegužės mėnesį, Silvija važiavo į Romą tartis su nepaprastuoju ir įgaliotu ambasadoriumi prie Šventojo Sosto Kaziu Lozoraičiu dėl diplomatų Lozoraičių archyvo pargabenimo į Lietuvą. 2007 m. viduryje Kazys Lozoraitis mirė, o po metų M. Mažvydo bibliotekoje S. Vėlavičienės rūpesčiu visuomenei buvo pristatyta Lozoraičių bibliotekos paroda – unikalus reti spaudiniai ir leidiniai.

Lietuvių išeivijos spaudos istorijos ir knygotyros klausimais S. Vėlavičienė skaitė pranešimus ne tik Lietuvoje, bet ir JAV, Vokietijoje, Lenkijoje, Kanadoje, Rusijoje, Latvijoje, išspausdino per 50 straipsnių mokslo darbų rinkiniuose ir periodikoje. Jos kūrybinio gyvenimo veikla buvo įvertinta LDK Gedimino ordino medaliu (1997 m.), Martyno Mažvydo premija už nuopelnus Lietuvos valstybės kalbai, raštijos istorijai ir knygos menui (2008 m.), o visuomeninė-patriotinė – Sausio 13-osios medaliu (2002 m.).

Galbūt tokia intensyvi veikla, dideli darbo krūviai pakirto Silvijos sveikatą, nes ji netausojo savęs, tarsi nujausdama, kad turi skubėti. Šviesus jos asmenybės šešėlis mane lydėjo dar nuo studijų metų, vėliau per kūrybinio gyvenimo dešimtmečius. Nostalgiskai prisimenu valandas, praleistas Mažvydo bibliotekos trečio aukšto gale, kur buvo Lituanistikos mažutė skaitykla. Tyla ten visada viešpataudavo. Galėjai girdėti, kaip sienos kamputyje krebžda koks nors vabalėlis, kaip jaukiai šnara verčiami knygos ar seno žurnalo komplektų lapai. Silvija mokėjo pastebėti besidominčius senąja periodika ar lietuviška knyga ir juos paglobodavo. Tai būdavo neprilygstama globa tais kietais sovietinio realizmo laikais, kurių užmiršti irgi neįmanoma. Giedras globėjos veidas ir šypsnyss suarindavo su ja iki bičiulystės.

Silvijos siela tikriausiai maudosi šviesos bangose, iškentusi žemiškos būties darbų, rūpesčių ir skausmų jūras. Ramybė jai... Amžino poilsio ji atguls šalia savo mamos Viktorijos. Tokia buvo Silvijos paskutinė valia.

Aldona Žemaitytė
2011.09.06.

„Aš lieku amžinu skolininku“

Atkelta iš 3 psl.

skirta IV moterų ligoninės vedėja. Joje būdavo hospitalizuojamos labai sunkios ligonės – su pogimdyviniais sepsiais, po kriminalinių abortų. Kelias į ligoninę ir iš jos buvo pavojingas – per miesto kapines, ypač naktį budėjimų metu arba kai iškviisdavo pas sunkų ligonį. Gydytoja buvo užpulta, bet jai pavyko pabėgti. Tokios įtampos ilgai atlaikyti nebuvo įmanoma ir po poros metų ji pasiprašė atleidžiama iš vedėjos pareigų. Keletą metų gydytoja Simonanienė buvo VII ligoninės akušerinio ginekologinio skyriaus vedėja. Paskutinioji jos darbo vieta buvo reorganizuojamoje ligoninėje, kuri tapo Kauno miesto II ligonine. Jai buvo pavesta įkurti akušerinį-ginekologinį skyrių ir jam vadovauti. Pirmiausia reikėjo rūpintis ūkiniais reikalais. Patalpų būklė po karo buvo tragiška, trūko medicininės įrangos, instrumentų. Vedėjos įsakymai iliustruoja tuometinę padėtį ligoninėje. Viena iš jų nurodoma, kad ūkio dalies vedėjas sutvarkytų krosnį, nes budėjimo metu akušerė apsinuodijo smalkėmis.

„Pirmiausia turime padėti Dalytei“

Praejus keliems metams po karo pabaigos, iš Sibiro platybių, kai tremtiniais buvo leista rašyti laiškus giminėms, atsišaukė sesuo Pranutė su vaikais. Vienas iš didžiųjų Simonanienės rūpesčių buvo padėti sesers šeimai. „Kiek aš atsimeu, mūsų stalas virtuvėje visada buvo nuklotas smulkiai supjaustytomis daržovėmis. Taip mes jas džiovindavome, o po to ruošdavome siuntinius tetai Pranutei ir jos vaikams – Dalytei ir Juozukui. Mama siuntinius ir pinigus siųsdavo pastoviai. Mama visada man sakydavo: „Pirmiausia mes turime padėti Dalytei“, – pasakojo gydytojos duktė Dalia Baliutavičienė. (D. Baliutavičienės pokalbis su autore 2011 m. kovo 15 d.) Pagalba buvo griežtai konspiratyvi, nes jeigu saugumo organai būtų apie tai sužinoję, Simonanienė su dukra būtų arba atsidūrusios lageryje, arba ištremtos. Pinigus ir siuntinius, kuriuos parengdavo teta Bronė, savo vardu į Sibirą siųsdavo kita sesuo.

1949 m. jau sunkiai serganti Pranė Grinkevičienė su dukra Dalia pabėgo iš tremties ir atsikriodo į Kauną. Ji apsistojo savo sesers Bronės namuose, o jos dukra Dalia savo senajame bute, kuriame, ištrėmus Grinkevičių šeimą, apsigyveno kita sesuo ir jis nebuvo nacionalizuotas. Savo atsiminimuose *Lietuviai prie Laptevų jūros* Dalia Grinkevičiūtė rašė: „Sugrįžus į Lietuvą, Mamytės sveikata pastebimai pagerėjo. Didžiulis sugrįžimo džiaugsmas, daržovės, vaisiai, taip reikalingi sergant šia liga, gydytojų priežiūra – visa tai padėjo Jai sustiprėti. Ji tiesiog atgijo.“ (Grinkevičiūtė D. *Lietuviai prie Laptevų jūros*. – V.: Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla, 2005. – P. 189). Sesuo Bronė kvietė ligonei garsius Kauno medikus – profesorių Zigmą Januškevičių (1911–1984), gydytoją Juozą Nemeikšą (1887–1958), pati ją rūpestingai prižiūrėjo. Ligą pavyko pristabdyti, bet „... po aštuonių mėnesių liga vėl pradėjo progresuoti. [...] 1950 m. pavasarį sveikatos būklė jau buvo beviltiška. Ji paprašė ją pervežti į mūsų butą Kaune. [...] Mirė ji sunkiai 1950 m. gegužės 5 d. Paskutiniai jos žodžiai buvo: „Kodėl mūsų visų nesušaudė tada prie vagono durų?“ (ten pat, p. 190)

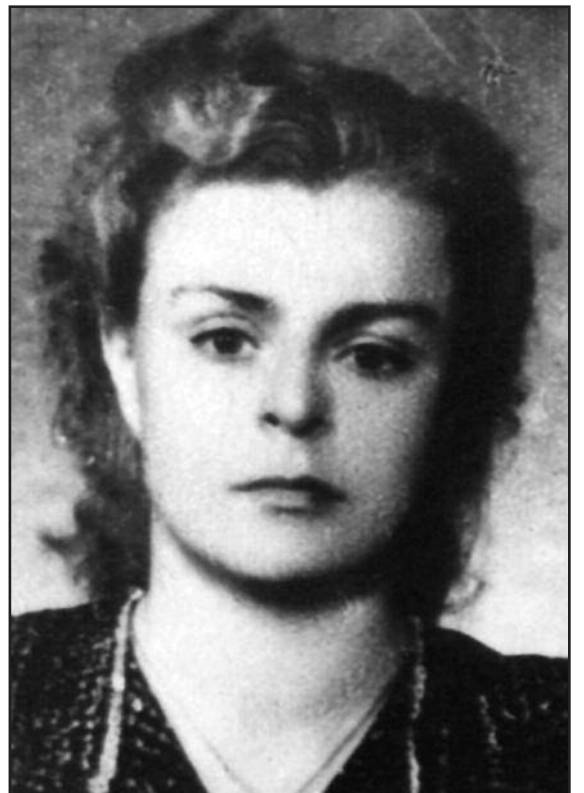
Oficialiai palaidoti pabėgusią sovietinę tremtinę, neturinčią jokių asmens dokumentų, nebuvo jokių galimybių. Dukra Dalia ir sesuo Bronė ryžosi laidoti velionę namo, kuriame buvo Grinkevičių butas, rūsyje. Iškasus duobę „su teta perpjau nam spintą, darom karstą. Durelės bus karsto dangtis. Švintant karstą nunešam ir nuleidžiam į duobę. Išklojam jį. Paskui reikia ją nešti tenai. Keletą kartų prieinu prie Jos, bet man pakerta kojas, darosi silpna. To aš niekaip nepadarysiu. Tada ateina patikimas žmogus, žymaus kunigo misisionieriaus Paukščio brolis (su jo žmona gydytoja Simonanienė kartu dirbo ir per ją pakvietė Paukštį – A. B.). Jis paima Ją ant rankų ir išneša“, – taip atsiminimuose laidotuves aprašė Dalia Grinkevičiūtė (ten pat). Visą tą laiką, kai sesuo Pranciška gyveno Kaune, gydytoja Simonanienė gyveno nuolatiniam pavojui ir didžiulei įtampoje, nes, susekus bėgles, nei jos, nei dukters enkavedistai

nebūtų pasigailėję.

Dalią Grinkevičiūtę 1950 m. spalio mėn. Kaune suėmė ir ji atsidūrė lageryje Gorkio srityje. Teta Bronė ir toliau pastoviai rūpinosi seserėčia. Išlikusiuose Dalios Grinkevičiūtės laiškuose Tetai kiekvieną kartą dėkojama tai už siuntinį, tai už perlaidą. 1952 m. vasario 23 d. laiške iš lagerio Dalia rašė: „Vakar gavau laišką ir siuntinį. Teta brangi, aš Jūsų labai prašau nesisielokit taip dėl manęs ir nevarkit. [...] Darbo atžvilgiu, miela Teta, Jūs šimtą kartų daugiau išvargstat ir nesiskundžiat ir dar stengiatės tokią kolosalią pagalbą suteikti.“ (D. Baliutavičienės asm. arch.). Kai atkentėjusi lagerio laiką Grinkevičiūtė Omske įstojo į medicinos institutą, teta Bronė ir toliau visom išgalėm rėmė giminaite. Kiekvienas laiškas, rašytas iš Omsko, prasideda padėka už pagalbą – perlaidą, kartais net dvi arba siuntinį.

Kai Grinkevičiūtė sužinojo apie sunkią Tetos Bronės sveikatos būklę, 1954 m. gegužės 12 d. laiške rašė: „Gavau šiandien kartu Jūsų laišką ir perlaidą. Labai ačiū ir už vieną ir už kitą. Dėl finansų tai jau daugiau nesiderėsiu – nes matau, kad jau vel-tui. Man ir ciocytė (kita teta, Bronės Simonanienės sesuo – A. B.) sakė, kad sveikata Jūsų ne kokia ir kad namo pas save laiptais net sunkiai užlipat. Kaip tai liūdna. Bet galbūt visgi geriau paklaustyti daktarų ir atsigulti į ligoninę – visgi poilsis šioks toks, nors dabar šilta, ligoninėj sunku būti. Jeigu būčiau Kaune vis tiek Jus įkalbėčiau. Gulėtumėt ligoninėj, o aš labai dažnai atečiau – skaityčiau Jums žurnalus, knygas ir jums nebūtų nuobodu.“ (D. Baliutavičienės asm. arch.).

Gydytojos sveikata blogėjo. Psichologinė įtampa dirbant II Kauno miesto ligoninėje, atsakomybė už visą skyrių sekino jos jėgas. Kolegų tarpusavio santykiai buvo įtempti, vedėjai reikėdavo „užglaisyti“ visus kampus. Tiesioginiai gydomojo darbo krūviai skyriuje buvo dideli. Sovietų Sąjungoje gydytojų atlyginimai visą laiką, o ypač po karo, buvo labai maži, todėl gydytoja Simonanienė, norėdama kiek galima daugiau padėti ištremtiems giminaičiams, dar turėjo ir privatų kabinetą. (Būtina pastebėti, kad Sovietų Sąjungoje licencijos privatiems gydytojų kabinetams buvo duodamos sunkiai ir tik aukštos kvalifikacijos gydytojams). Grįžusi po įtemptos darbo dienos, ji net neturėdavo laiko pailsėti. 1955 m. pradžioje gydytoja dėl sveikatos būklės buvo priversta atsigulti į ligoninę. Deja, kolegos mažai ką galėjo pagelbėti, širdis buvo visiškai nualinta. Kaip medikė, suprato savo sveikatos būklę. Priešmirtinis prašymas dukrai Daliai buvo toks: „Palaidok mane su katalikiškomis apeigomis, net jei tave už tai išmestų iš instituto.“ Gydytoja Simonanienė buvo labai giliai tikinti moteris ir Amžinybės akivaizdoje netgi rizikavo savo vienintelės ir labai mylimos dukters, kuri tuo metu mokėsi Kauno medicinos institute, ateitimi. Mirė gydytoja Bronė Simonanienė 1955 m. rugpjūčio 21 d., laidod-

Dalia Grinkevičiūtė

tuvės vyko dalyvaujant kunigui. Kai bendradarbiai norėjo miesto laikraštyje patalpinti užuojautą, skirtą garsios, mieste žinomos gydytojos artimiesiems, jiems buvo atsakyta neigiamai, nes velionė buvo laidojama su bažnyčia. Gydytoja Bronė Simonanienė buvo palaidota Petrašiūnų kapinėse. Laimė, ideologinis Damoklo kardas aplenkė gydytojos dukterį Dalią Simonanytę-Baliutavičienę. Ji baigė Kauno medicinos institutą, irgi pasirinko akušerės – ginekologės specializaciją, apsigynė habilitacinį darbą, tapo žinoma mokslininke ir pedagoge.

Dalia Grinkevičiūtė 1956 m. grįžo į Lietuvą ir tęsė studijas Kauno medicinos institute. 1960 m. gavo gydytojos diplomą ir paskyrimą dirbti Laukuvoje. Jos vadovaujama apylinkės ligoninė buvo viena iš geriausių Lietuvoje. Savo tragiškos tremties patirties Dalia Grinkevičiūtė nepamiršo ir slapta rašė prisiminimus. 1972 m. juos perdavė garsaus disidento akademiko A. Sacharovo žmonai J. Boner, kuri pasirūpino, kad tie rankraščiai būtų išleisti. Savilaidos būdu jie pirmą kartą paskelbti 1979 m. rusų kalba, o vėliau užsienyje lietuvių, rusų, anglų ir ispanų kalbomis. Pasaulyje jie sukėlė didžiulį atgarsį. Už tai, kad išdrįso papasakoti tiesą apie totalitarinį režimą, buvo žiauriai sovietinio saugumo persekiojama, apkaltinta ir 1974 m. atleista iš darbo, atimtas tarnybinis butas. Likusi be jokio pragyvenimo šaltinio, nenusilenkė sovietinei valdžiai, tęsė aktyvią disidentinę veiklą, todėl ją ir toliau persekiojo sovietinis saugumas.

Dalia Grinkevičiūtė mirė 1987 m. Jos priešmirtinis prašymas buvo įdėti į karstą Tetos Bronės, antrosios Mamytės, fotografiją. Artimieji prašymą įvykdė. □

Unė Babickaitė-Graičiūnienė

Atkelta iš 5 psl.

šeima“. Joje esantys buities daiktai primena tas dienas, kai čia augo keturi Jurgio ir Agotos Babickų vaikai. Kiek kasdieniško triūso, gerumo įdėta aplinkinių kaimų žmonių išsaugotose lovatiesėse, rankšluosčiuose, „sarvatkuose“, mediniuose šaukštuose, geldose...

Svečius sutiko šio muziejaus specialistė Janina Puronienė, buvusi mokyklos direktorė Danutė-Kazimiera Sokienė, mokytoja Aldona Švelnienė, kaimynė Irena Keršulienė. Nedidelei žmonių grupei bendraujant, vėl iš naujo atgijo Babickų šeimos istorijos faktai.

Kupiškio muziejaus darbuotojų, o ypač čia dirbančios J. Puronienės dėka ši vieta tampa vis patrauklesnė ir žinomesnė. 2009 metų vasarą Laukminiškių muziejuje apsilankė Kazimiero Babicko vaikaitis Marius Naris su šeima. Po labdaros vakaro, įvykusio š. m. gegužės 21 dieną Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre Lemonte, kurio metu Audrė Budrytė vaidino savo monospektaklį „Unė Baye“, sulaukėme ir finansinės paramos. Už paaukotas lėšas planuojame atnaujinti ekspoziciją ir išleisti informacinį lankstinuką „Garsiosios Babickų šeimos kelias Kupiškio krašte“. Už tai nuoširdžiausiai dėkojame tėvynainiams, gyvenantiems už Atlanto.

Dievo kelias tegu mus jungia bendroje Tėvynės meilėje ir žmonių atmintyje. Juk esame nedidelis vienos tautos medis pasaulyje, kuriame kiekvienas turime savąją dalelę.

Tegul į Laukminiškių laukus lygiuosius atvyksta vis daugiau žmonių... Jų paprastume ir žaluomoje sužinosite, kur buvo Babickų šeimos pradžia. . . □

Scena iš *Birutės Mar* spektaklio „Unė“